

mgr Marcin Hościłowicz

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Filologiczny

tel. 608 406 707

e-mail: belfery@wp.pl

TO NIE SĄ ŻARTY! – DOWCIP JAKO NARZĘDZIE WYKORZYSTYWANE NA LEKCJI JĘZYKA OBCEGO

STRESZCZENIE

Humor jest ważnym narzędziem w zrozumieniu kultury kraju, którego język jest nauczany. Żart towarzyszy nam w rozwijaniu umiejętności językowych od najmłodszych lat, gdy tworzymy zabawne słowa i zwroty, podczas zabawy z rówieśnikami. Dowcip jest i powinien być wykorzystywany podczas procesu nauczania języka obcego, gdyż jest bardzo pomocnym narzędziem w podnoszeniu kompetencji językowej uczącego się. Żart językowy może być wykorzystywany na lekcjach języka obcego do zrozumienia struktur leksykalno-gramatycznych, jak również jako materiał dydaktyczny w rozwijaniu umiejętności czytania i słuchania ze zrozumieniem. Autor artykułu przedstawia i poddaje analizie typologię dowcipów językowych, proponuje również praktyczne sposoby wykorzystania żartów na zajęciach języka obcego.

Słowa kluczowe: żart, humor, gra słów, kompetencja językowa

SUMMARY

Joking aside! – the use of jokes in foreign language teaching

Humour is an important tool in understanding the culture of the country of the target language. Joking accompanies us in developing language skills since our earliest years e.g. when children use the word play to create their own lexicon, phrases or even their own language while playing with their mates. Jokes should be used in the foreign language teaching process, as it is a very effective tool in developing every learner's linguistic competence. Word plays and

linguistic jokes may be used in foreign language lessons to develop the use of syntax, lexicon as well as reading and listening comprehension. The author introduces the typology of jokes that is helpful in creating teaching curricula. A number of practical ways of using jokes in EFL as a tool to develop linguistic skills is proposed.

Key words: joke, humour, word play, linguistic competence

1. Dowcip i komunikacja

W humorze i dowcipie zakodowany jest związek języka z kulturą. Humor może być przedstawiany w różnych formach: werbalnej lub niewerbalnej, dynamicznie lub statycznie. Odczytywanie i odkodowanie żartu i jego zrozumienie to jeden ze sposobów rozumienia kultury danego obszaru językowego. Ponadto, wypowiedzi humorystyczne posiadają struktury, które używane są w typowych sytuacjach komunikacyjnych. Twierdzę, że dowcip jako wypowiedź językowa jest sposobem komunikacji, który może być używany na lekcji języka obcego do podnoszenia kompetencji językowych oraz świadomości humoru i dowcipu w kulturze. Z dydaktycznego punktu widzenia może i powinien być wykorzystany jako ćwiczenie słuchania, czytania ze zrozumieniem oraz mówienia i pisania, rozwijania umiejętności użycia gramatyki i rozwijania zasobu słownictwa.

K. Maurice stwierdza, że humor może być postrzegany jako wzmocnienie motywacji do użycia języka, wzmocnienie uwagi odbiorcy, ale również jako stymulacja pamięci, wzmocnienie produkcji językowej, wydajności językowej oraz jako źródło informacji zwrotnej na temat kompetencji językowych uczącego się. Zatem żarty i dowcipy odgrywają wiele funkcji w procesie nauczania. Uczniowie wykorzystają materiał językowy i kulturowy użyty w dowcipie, jeśli te odpowiadają ich kompetencjom językowym¹. Z kolei K. Poljarevic twierdzi, że uczniowie uczą się bardziej efektywnie w zabawie lub wykorzystując grę, gdyż jest to spontaniczna i naturalna forma przyswajania wiedzy i rozwijania różnych umiejętności. Żarty są pewnego rodzaju grą, szczególnie żart językowy, w którym konieczne jest rozwiązanie pewnej zagadki, aby żart był efektywny². Poza tym, dowcip jako materiał językowy zawiera gramatykę, słownictwo oraz informację dotyczącą kultury obszaru językowego języka docelowego. W związku z tym, uczniowie są zmotywowani do odbioru języka w sposób naturalny bez nacisku nauczyciela, na

¹ K. Maurice, *Laugh While Learning Another Language: Techniques That Are Functional and Funny*, „English Teaching Forum” 1988, 26/2, s. 22.

² K. Poljarevic, *The More they Laugh, the Better the Mark*, „English Teaching Forum” 1992, 30(3), s. 52-53.

koncentrowaniu się na konkretnym materiale leksykalno-gramatycznym. Leal wskazuje, że puenta jest świetnym narzędziem tworzenia własnych zakończeń i wypowiedzi żartobliwych³ (przykład angielskiego *Knock, knock*, czy polskiego *Przychodzi baba do lekarza...* itp.), Znając schemat dowcipu uczniowie mogą stworzyć własne zakończenie, co świadczy o kreatywnym aspekcie wykorzystania dowcipu w nauce języka obcego.

Użycie żartu w odniesieniu do podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języka obcego przyczynia się do podniesienia u uczniów umiejętności językowych. Korzyści są następujące:

- a) żarty mają pewną ustaloną strukturę;
- b) żarty są elementem kultury języka;
- c) dowcip wykorzystuje umiejętności językowe: czytanie, słuchanie, mówienie i pisanie;
- d) dowcip integruje socjolingwistyczne, psycholingwistyczne i strategiczne użycie języka na poziomie dyskursu językowego;
- e) użycie żartu wzmacnia naturalne zachowania językowe użytkowników.

W odniesieniu do aspektów dydaktycznych wykorzystania żartu, dowcipu i humoru na lekcji języka obcego można wyróżnić następujące czynniki:

- a) wpływają na przyjazną atmosferę na lekcji;
- b) mogą być wykorzystane jako tekst do analizy;
- c) ze względu na ich obecność w każdej sferze życia są niezastąpionym materiałem dydaktycznym;
- d) umożliwiają przygotowanie własnego materiału przez uczniów;
- e) umożliwiają uczniom doświadczenia języka jako elementu kultury;
- f) wprowadzają aspekt twórczy do nauki języka;
- g) umożliwiają naturalną i spontaniczną reakcję na materiał językowy;
- h) umożliwiają naturalne wykorzystanie umiejętności językowych poza lekcją (uczniowie mogą je opowiadać kolegom).

2. Dowcip a kompetencja językowa

Kompetencja językowa jest niezbędna w procesie kodowania i odkodowania żartu. McCarthy i Carter twierdzą, że dowcip przedstawiany w różnej formie może być zrozumiany na pewnym poziomie kompetencji kulturowej i językowej⁴.

³ D. J. Leal, *The Power of Literary Peer-Group Discussions: How Children Collaboratively Negotiate Meaning*, „Reading Teacher” 1993, s. 114.

⁴ M. McCarthy, R. Carter, *Language as discourse: perspectives for language teaching*, New York 1994, s. 44.

Schmitz wyróżnia trzy typy dyskursu żartu:

- a) dowcipy uniwersalne;
- b) dowcipy kulturowe;
- c) dowcipy językowe⁵.

Hierarchiczność wyżej wymienionej typologii jest wskazana przy doborze odpowiedniego materiału wykorzystywanego na lekcji języka obcego ze względu na stopień złożoności oraz poziom kompetencji językowej uczącego się. Dowcip uniwersalny zawiera humor, który jest oparty na ogólnej wiedzy o funkcjonowaniu świata i jest rozumiany przez olbrzymią większość użytkowników języka. Uczący się jest w stanie zrozumieć i odkodować wypowiedź humorystyczną znając ogólne zasady kulturowo-językowe kreujące porządek świata. Dowcip kulturowy natomiast wykorzystuje wiedzę na temat kultury danego obszaru językowego, co oznacza, że wiedza na temat kultury danego obszaru językowego jest niezbędna w odkodowaniu wypowiedzi językowej jako dowcipu. Wykorzystując tego typu żart poddajemy analizie elementy kultury kraju języka docelowego, zachowania użytkowników tego języka. Trzecia grupa – dowcipy językowe – oparta jest na szczególnych właściwościach językowych z zakresu fonetyki, składni czy leksyki poszczególnych języków. Badania wykazują, że w procesie uczenia się należy zachować ostrożność przy wykorzystaniu dowcipu według powyższego podziału. Wprowadzanie i wykorzystanie dowcipu do procesu uczenia się języka obcego warto zacząć od dowcipu uniwersalnego, następnie kulturowego, a na końcu językowego. Warto również pamiętać o dostosowaniu treści dowcipu do wieku ucznia ze względu na kompetencje językowe oraz znajomość funkcjonowania świata.

Można jednak zauważyć, że dzieci są bardzo twórcze językowo i uwielbiają bawić się językiem, słowem i strukturą. Za przykład twórczego traktowania języka może posłużyć następująca sytuacja: moja córka (4 lata) usłyszawszy, że słynny japoński złodziej nazywa się „Kosimazaki” (jako ciąg fonemów brzmiących jak język japoński oraz zestaw semantyczny wyrażenia „kosi mazaki”) skomentowała – *Znam jego koleżankę „Kosikredka”*. To świadczy o dość wysokiej świadomości językowej. Innym przykładem dziecięcej zabawy językiem jest tworzenie własnych słów lub nawet struktur językowych, zasad morfologicznych i składniowych: Przykład: *Szyszki suwał te, Szozzy alote, Szościł hote, Sunduwałki...* itp. To tylko nieliczne przykłady dziecięcej kreatywności językowej wynikającej ze świadomości zasad użycia i tworzenia wypowiedzi językowych.

Z pewnością należy pamiętać, aby starannie dobrać materiał językowy do kompetencji językowych uczniów. Schmitz twierdzi, że należy wprowadzać mate-

5 J. R. Schmitz, *Humor as a pedagogical tool in foreign language and translation courses*, „Humor” 2002, 15, s. 102.

riał w postaci ustnej i pisemnej oraz dopasować materiał językowy do kompetencji językowych uczniów. Materiał powinien być wprowadzany w różnych formach: anegdoty lub kalamburu, od początkowych etapów nauczania języka. Im wcześniej uczniowie poznają język autentyczny używany w różnym kontekście przez różnych użytkowników w różnym wieku, tym szybciej, pełniej i dynamiczniej rozwinię się ich świadomość i kompetencja językowa.

3. Żarty językowe a nauczanie języka obcego

W przypadku żartów językowych głównym czynnikiem generującym ich zabawność jest dwuznaczność językowa. Dwuznaczność pojawia się na poziomie fonologicznym, graficznym, morfologicznym, leksykalnym lub strukturalnym. Żarty językowe oparte na dwuznaczności możemy podzielić następująco:

3.1. Żarty leksykalne

Dwuznaczność leksykalna jest definiowana jako dwuznaczność słowa lub składnika leksykalnego w obrębie zdania⁶. Żarty leksykalne wydają się być najbardziej popularną kategorią żartów słownych. Według Attardo około 96% żartów to właśnie żarty leksykalne. To oznacza, że dany tekst jest interpretowany na dwa sposoby w związku z użyciem homonimów lub polisemów⁷.

Żart musi zawierać dwuznacznik (element wiążący obie wersje rozumiane), który jest zawarty w danej jednostce leksykalnej. Mogą to być polisemia i homonimia. Polisemia i homonimia mają ze sobą ścisły związek. Często są traktowane jako zjawiska, odnoszące się do różnych znaczeń związanych z jedną ogólną formą fonetyczną. Jednak przypadki dowcipów opartych na wieloznaczności i identyczności mogą być dobrze zilustrowane w dwóch możliwych interpretacjach leksemu „die” (jako imiesłów czynny od „die” lub synonim „long for / desire”) i „fast” („moving quickly” lub „staying alive”) w następujących żartach:

(Pointing to the cemetery) Did you know this is the dead centre of Sheffield? People are dying to get in there.

There are only two kinds of pedestrians - the quick and the dead⁸.

⁶ J. Hurford, B. Heasley, *Semantics A Coursebook*, Cambridge 2001, s. 121-128.

⁷ S. Attardo, *The linear organisation of jokes: analysis of two thousand texts*, „Humor: International Journal of Humor Research” 1994, nr 5, s. 170.

⁸ W. Nash, *The language of humour: Style and technique in comic discourse*, London 1985, s. 19.

3.2. Leksykalizacja większych jednostek językowych: dwuznaczność leksykalno-strukturalna

Dwuznaczność zwrotów idiomatycznych jest zjawiskiem powszechnym i często wykorzystywanym w budowaniu dowcipów językowych. Dość trudno zdefiniować poszczególne komponenty idiomu jako oddzielne jednostki językowe. Znaczna ilość żartów oparta jest na podwójnej interpretacji jednostek językowych, które są rozumiane jako idiomy lub analizowane jako suma dosłownych znaczeń poszczególnych komponentów tej jednostki. W związku z tym można odkodować tekst jako żart, którego częścią jest zwrot idiomatyczny, który może być interpretowany jako ciąg wyrazów i ich literalne znaczenie.

W następującym przykładzie:

*I have changed my mind.
Thanks Heavens! Does it work any better now?*

change my mind odnosi się do zmiany wcześniej podjętej decyzji, jednak zawiera również dosłowną interpretację poszczególnych elementów i jest rozumiane jako wymiana mózgu.

3.3. Dowcip strukturalny

Żarty, które opierają się na dwuznaczności na poziomie syntaktycznym, przedstawiają dwie interpretacje odnoszące się do dwóch różnych związków strukturalnych. Są one przypisane do dwóch różnych struktur syntaktycznych, które generują dwa różne skrypty – dwie różne interpretacje. W żarcie: „*Fire at will! – Where is Will?*” widać typową zmianę znaczeniową. *At will* jako zwrot przyimkowy oznacza *kiedy chcesz*. Jest również rozumiany jako wyrażenie czasownikowe *fire at* oraz imię *Will*. W innym przykładzie: „*The professor rapped on his desk and shouted: Gentlemen – order! The entire class yelled: Beer!*”, słowo *order* użyte przez profesora odnosi się do rzeczownika oznaczającego spokój i porządek, oznacza intencję zmuszenia studentów do koncentracji. *Order* jest odszyfrowany jako czasownik i oznacza złożenie zamówienia w restauracji.

3.4. Dowcip fonologiczny

Tego typu żarty wynikają z dwuznaczności fonologicznej, która jest obecna w dwóch różnych formach fonologicznych słowa, co doprowadza do dwóch różnych interpretacji znaczeniowych. W niektórych przypadkach brzmienie dwóch słów może być podobne, ale nie identyczne. Zrozumienie żartu fonologicznego wymaga od odbiorcy odczytania dwóch różnych ciągów fonetycznych

reprezentowanych przez jedną formę fonetyczną, co umożliwi połączenie dwóch elementów reprezentowanych przez dwie podobne struktury syntaktyczne lub ich funkcje syntaktyczne. W żarcie:

An anecdote is a tale- said the teacher. Now, use it in a sentence - I tied a tin can to the dog`s anecdote

tale jest synonimem *anecdote* a jest rozumiany jako *tail* czyli ogon.

Kolejny przykład:

Yesterday, during the class the teacher called for sentences using the word beans: My father grows beans, said one boy. My mother cooks beans every Monday, said another boy. Then a third one popped up: We are all human beans.

W tym dowcipie została użyta tzw. minimal pair *beans-beings*. Warto jednak zaznaczyć, że żart fonologiczny jest skuteczny, jeśli jest przekazany w formie ustnej, nie pisemnej, co wzmocni relację pomiędzy puentą a strumieniem przekazu.

3.5. Odniesienie deiktyczne

Odniesienie deiktyczne jest kolejnym czynnikiem tworzenia żartów opartych na dwuznaczności. Elementy deiktyczne mają silny związek z kontekstem wypowiedzi i wykazują istotny potencjał odnośników semantycznych. Dwuznacznikiem generującym wydaje się być element anaforyczny odnoszący się do dwóch odmiennych jednostek tekstu.

Przykład:

*Gdzie jest druga strona ulicy?
Tam
Dziwne. Ten pan o tam powiedział mi, że tu.*

Interpretacja zwrotu *druga strona* jest niezależna od fizycznego położenia opowiadającego dowcip. Rozbieżność jego interpretacji przez dwóch bohaterów generuje wieloznaczność żartu.

Odniesienie deiktyczne może wywołać typową i nietypową interpretację wypowiedzi. Wyrażenie rzeczownikowe może odnosić się do każdego członka danej klasy i ich potencjalnych referentów lub do określonego, konkretnego, zdefiniowanego odnośnika.

Na przykład:

Can you tell me how you spell extravagance? – the teacher asked the little boy. E-x-t-r-a-v-a-g-a-n-c-e - he answered. No - she said. The dictionary spells it e-x-t-r-a-v-a-g-a-n-c-e. But you asked me how I spell it – said the boy.

3.6. Typy modalności

Kolejnym czynnikiem wpływającym na dwuznaczność językową i będącym źródłem żartów językowych jest wykorzystanie modalności (w języku polskim i angielskim). R. Huddleson wyróżnia trzy typy modalności, które mogą przyczynić się do dwójakiego interpretowania tekstu: epistemiczny, deontyczny i podmiotowy. Interpretacja epistemiczna odnosi się do prawdopodobieństwa, deontyczna – do zezwolenia i przymusu, podmiotowa – do podmiotu w zdaniu⁹. W tej kategorii dwuznaczności element leksykalny wspomaga rozpoznanie typu modalności. W żarcie:

Profesor do studenta: *Nie może Pan spać na moim wykładzie.*

Student: *Zauważyłem, ale gdyby Pan nie mówił tak głośno, to mógłbym.*

zauważamy starcie dwóch typów modalności: deontycznego – użytego przez profesora, i epistemicznego – wykorzystanego przez studenta.

4. Typologia dowcipu a realizacja programu nauczania

Opierając się na wstępnym podziale dowcipów zaproponowanym przez Schmitza można dokonać typologizacji dowcipów, dzięki której nauczyciel będzie miał możliwość dostosowania odpowiednich metod, form i technik nauczania przy wykorzystaniu żartu. Pod uwagę należy wziąć następujące kryteria:

- tematyczne¹⁰ – w odniesieniu do zakresu tematycznego na poszczególnych etapach edukacyjnych np.:

Zakres tematyczny zawarty w podstawie programowej:	Przykłady podziału dowcipów:
szkoła (np. przedmioty nauczania, życie szkoły);	Our teacher talks to herself; does yours? Yes, but she doesn't realise it; she thinks we're actually listening!
praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy);	A policeman spots a woman driving and knitting at the same time. Driving up beside her, he says, "Pull over!" "No", she shouts back, "a pair of socks!"
żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki, lokale gastronomiczne);	"Waiter! This water is very cloudy." "No, sir, you just have a very dirty glass." My friend thinks he is smart. He told me an onion is the only food that makes you cry, so I threw a coconut at his face.

⁹ R. Huddleston, *English grammar: An outline*, Cambridge 1988, s. 78-79.

¹⁰ Podstawa programowa z komentarzami Tom 3. *Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, Dz. U. RP 2009, nr 4, s. 35-48.

Można również zaproponować podział w odniesieniu do funkcji języka¹¹
np.:

Funkcja języka	Przykłady żartu
zadawanie pytań	Q. What often falls but never gets hurt? A : Rain
rozkazy/ zakazy	Get a new car for your spouse; it will be a great trade!
definiowanie	What has a lot of keys but can not open any doors? A piano.

Inny podział może zawierać zasób słownictwa lub struktur¹²:

Struktury	Przykłady dowcipu
1. Czas gramatyczny: Present Continuous	Alice, what are you doing in here [in the bathroom]? Alice: I'm standing on a chair. Mum: But why are you standing on the chair? Alice: I'm looking into the mirror, mum. Mum: But you've got your eyes closed, Alice. Why are you doing that? Alice: I want to see what I look like when I'm sleeping.
2. Czasowniki modalne: can	Professor: You can't sleep in my lesson! Student: If you didn't speak so loud, I could.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

5. Dowcip i lekcja języka obcego

Biorąc pod uwagę zakres materiału leksykalno-gramatycznego, zakres tematyczny, umiejętności i kompetencje językowe uczniów, proponuję zastosowanie na lekcji języka obcego poniższych ćwiczeń, w których dowcip użyty jako materiał językowy i dydaktyczny nie tylko uatrakcyjni proces nauczania, ale przede wszystkim jest efektywnym narzędziem do podnoszenia kompetencji językowych uczących się.

1. **Dokończenie puenty:** Uczniowie otrzymują pytanie lub pierwszą część żartu. Ich zadaniem jest uzupełnienie drugiej części żartu.
2. **Wybór odpowiedniej puenty:** Ćwiczenie na dobieranie: uczniowie w parach dopasowują początek żartu z jego puentą.
3. **Podział dowcipu na części:** Żart podzielony jest na pojedyncze zdania, zadaniem uczniów jest ułożenie zdań w odpowiedniej kolejności tak, aby powstał jeden spójny tekst.
4. **Wyszukiwanie puenty:** Uczniowie są podzieleni na dwie grupy. Pierwsza grupa otrzymuje początek dowcipu, a druga puentę. Zadaniem pierwszej grupy jest znalezienie odpowiedniej puenty wśród uczniów w drugiej grupie. Uczniowie czytają sobie nawzajem fragmenty żartu, które otrzymali od nauczyciela.
5. **Odgrywanie ról:** Uczniowie czytają dowcipy w parach z podziałem na role. Bardzo dobrą formą tego ćwiczenia jest wcielenie się uczniów w odgrywanie postaci. Można to zrobić poprzez modulację głosu czy gestykulację.
6. **Odtwarzanie tekstu:** Nauczyciel czyta dowcip na głos. Uczniowie słuchają, a następnie odtwarzają dowcip w formie pisemnej lub ustnej.
7. **Znajdź różnicę:** Nauczyciel czyta tekst na głos, uczniowie mają tekst przed sobą, ale w nieco zmienionej wersji. Zadaniem uczniów jest znaleźć różnicę pomiędzy tekstem czytany przez nauczyciela a wersją dla ucznia.
8. **Bingo:** Uczniowie otrzymują karty do gry w Bingo (tabelki z trzema polami w poziomie i trzema polami w pionie). Nauczyciel podaje krótkie puenty dowcipów, uczniowie wpisują puenty w pola. Nauczyciel czyta żarty na głos, a uczniowie skreślają te puenty, które wpisali w pola w swoich kartach do Bingo. Wygrywa ta osoba, która pierwsza będzie miała skreślone trzy pola w pionie, poziomie lub po przekątnej. Do tego typu ćwiczenia najlepiej użyć krótkich żartów typu: *Knock knock* lub *What is.....?* ze względu na fakt, że zarówno dowcip jak i puenta są krótkie i nie

wymagają dość długiego procesu wpisywania puenty do pól oraz długiego odczytywania dowcipu.

9. **Wykorzystanie homonimów w ćwiczeniach tzw. error correction:** Uczniowie otrzymują listę zdań – krótkich żartów, w których znajdują się wyrazy homofoniczne. Ich zadaniem jest poprawić wyraz tak, aby zdanie było logiczne.
10. **Dopasowanie tego samego wyrazu do dwóch różnych kontekstów:** To zadanie jest wyśmienitym ćwiczeniem przygotowującym do realizacji zadania na egzaminie maturalnym z języka angielskiego na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Do dwóch zdań należy dopasować jeden wyraz tak, aby zdania były logiczne i poprawne gramatycznie. Może być wykonywane jako zadanie zamknięte z dwoma dystraktorami (dla poziomu podstawowego) lub jako zadanie otwarte dla poziomu rozszerzonego lub dwujęzycznego. Dzięki temu ćwiczeniu wzmacniane jest rozumienie polisemiczności wyrazów.
11. **Analiza dowcipu pod kątem stereotypów:** Do tego typu ćwiczenia należy wybrać kilka dowcipów, które odzwierciedlają pewien stereotyp. Zadaniem uczniów jest odszyfrowanie stereotypu ukrytego w serii dowcipów.

6. Podsumowanie

Niewątpliwie dowcip jest przydatnym narzędziem podnoszenia kompetencji językowych ucznia. Największymi zaletami wykorzystania żartów na lekcji języka obcego są kontekstowość struktur leksykalno-gramatycznych oraz kontekst kulturowy wypowiedzi humorystycznych. Co więcej, dowcip wprowadza element zabawy i relaksacji na lekcji, co wpływa pozytywnie na przyswajanie wiedzy i rozwijanie umiejętności językowych, komunikacyjnych i społecznych. Wprowadzenie materiału autentycznego w postaci dowcipu z użyciem materiału językowego dostosowanego do realizacji podstawy programowej jest atrakcyjnym urozmaicheniem procesu nauczania na każdym etapie edukacyjnym. Z pewnością należy uważnie dostosować zarówno treść, jak i zakres leksykalny i gramatyczny dowcipów do poziomu językowego uczącego się. Należy również trafnie zdiagnozować potrzeby uczniów i ich zainteresowania, a także modyfikować zasoby dydaktyczne. Dzięki temu praca z użyciem żartu będzie efektywna, przynosząca satysfakcję nauczycielowi oraz uczniom.

Bibliografia

- Attardo S., *The linear organisation of jokes: analysis of two thousand texts*, „Humor: International Journal of Humor Research” 1994, no. 5.
- Huddleston R., *English grammar: An outline*, Cambridge 1988.
- Hurford J., Heasley B., *Semantics A Coursebook*, Cambridge 2001.
- Leal D. J., *The Power of Literary Peer-Group Discussions: How Children Collaboratively Negotiate Meaning*, „Reading Teacher” 1993.
- Maurice K., *Laugh While Learning Another Language: Techniques That Are Functional and Funny*, „English Teaching Forum” 1988.
- McCarthy M., Carter R., *Language as discourse: perspectives for language teaching*, New York 1994.
- Nash W., *The language of humour: Style and technique in comic discourse*, London 1985.
- Podstawa programowa z komentarzami Tom 3. Języki obce w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, „Dziennik Ustaw RP” 2009, nr 4.
- Poljarevic K., *The More they Laugh, the Better the Mark*, „English Teaching Forum” 1992.
- Schmitz J. R., *Humor as a pedagogical tool in foreign language and translation courses*, „Humor” 2002, nr 15.